

100-året for Ellen Raadals fødsel

Af Minna Marie Klange, Thisted

En tegner i Krik

Tegneren Ellen Toustrup Madsen Raadal var en markant personlighed og en værdsat kunstner. Hun boede og arbejdede i Krik som illustratør, landskabs- og portrættegner gennem størsteparten af sit voksenliv. Den 5. februar 2010 kunne Ellen Raadal være fyldt 100 år. Hun døde i 1991 få dage før sin 81-års fødselsdag. Ellen Raadal ligger i dag begravet på Lodbjerg kirkegård i et af Thys smukkeste naturområder. Selv valgte hun ofte netop Lodbjerg som motiv for sine tegninger. Hvis skyerne og himlen en formiddag i sommerhalvåret så helt rigtige ud, trak hun knallerten ud fra baghuset på Klostermøllevvej 25, lagde staffeli, tegneredskaber og øvrige fornødenheder ned i den fastspændte kasse på bagagebæreren, satte sig op og kørte af

sted. Solbrun i ansigtet, med sit mørke og kortklippede, naturligt bølgede hår, de lette smilerynker omkring øjnene. Fra midt i 60'erne som regel iklædt grønlander- eller fiskeranorak sammen med et par praktiske og anvendelige lange bukser. Det kunne være Lodbjerg kirke, Lodbjerg fyr eller det omkringliggende skov- og klitlandskab, som var målet for Ellen Raadals tur på en af de mange tegnedage. Motivet kunne også bare være et ensomt, forblæst fyrretræ, der med sin foruroligende hældning mod øst forsøgte at holde rødderne i sandet derude på den åbne, vidtstrakte klithede.

Barn og ung i Bedsted

At tegne var en indre nødvendighed for Ellen Raadal. Som barn var hun ligesom alle andre

Uden titel. 1942. Litogr. kridt. 44 x 60 cm. Privateje. Motiv: Lyngby, Thy

børn glad for at tegne, men i modsætning til de fleste blev hun ved med at tegne ud over barnealderen. Et af hendes yndlingsfag i skolen var selvsagt tegning. Ellen Raadal voksede op med familienavnet Toustrup Madsen. Familien boede i Østergade 14 i Bedsted. Her var Ellen Raadal nummer tre i en børneflokk på fire, og eneste pige. Hjemmet var præget af en levende interesse for tidens åndelige og kulturelle spørgsmål. Ellen Raadals mor, Marie Toustrup Madsen, bragte sin optagethed af højskolemiljøet med sig i bagagen til Thy fra sit hjem på Kalundborgegnen. Hun blev som ung uddannet lærerinde. Ellen Raadals far, Lars Peter Madsen, var malermester i Bedsted og en dygtig håndværker, kendt bl.a. for sine fine dekorations- og ornamentikarbejder. Ellen Raadal fik en tryk og harmonisk opvækst med et tæt og godt forhold til begge forældrene. Et ganske særligt forhold havde hun nok især til sin far med hans gode og varme væsen og store

sans for humor. Ellen Raadals mor var som den åndelige kraft i hjemmet måske mere til intellektuel inspiration for sin datter. Moderen fungerede i stor udstrækning som primus motor i det lokale folkeoplysningsarbejde. Bl.a. var hun med til at stifte en sangforening, og hun begyndte også at lede gymnastikhold. Desuden var Marie Toustrup Madsen kredsformand for Kvindernes Fredsliga og mangeårig formand for foredragsforeningen. I den anledning stod hun for at invitere forfattere og kunstnere til Bedsted. Det var kun naturligt, at hun og malermesteren åbnede deres hjem for foredragsholdere, der ofte kom tilrejsende. Blandt disse gæstede Jeppe Aakjær og Johan Skjoldborg hjemmet i Østergade. Aakjær skrev f.eks. i Ellen Raadals poesibog i 1926: "Kom min lille Kipkalv", og året efter skrev Johan Skjoldborg i samme poesibog: "Ud skal jeg flyve fra reden engang." Ellen Raadal kan ikke undgå at være blevet en del af disse aftener og har formodentlig ofte siddet og lyttet til spændende foredrag med efterfølgende samtaler hen over kaffen.

*Uden titel. 1948. Litrogr. kridt. 59 x 44 cm.
Privateje. Motiv: Lars Peter Madsen*

En ganske særlig foredragsaften

Med sin intelligens og sin tidlige sans for kunstnerisk udfoldelse må Ellen Raadal have været lydhør over for nye verdener og samtidig sikkert også åben over for egne muligheder. Da lejlighed bød sig, fik hun chancen for at tage et større skridt mod en ukendt verden. Den chance greb hun uden tøven. Stort set fra den ene dag til den anden ændrede hendes liv retning. Det skete efter en foredragsaften, hvor arkitekt Robert V. Schmidt havde været i Bedsted og holdt lysbilledforedrag om billedhuggeren Bertel Thorvaldsen. Arkitekten havde under besøget haft lejlighed til at kigge nærmere på nogle af Ellen Raadals tegninger og var blevet optaget af hendes spirende talent. Han fik udvirket, at tegningerne blev forevist maleren Clod Svensson i Kgs. Lyngby ved København med henblik på et eventuelt undervisningsforløb. Målet var, at hun skulle dygtiggøre sig til optagelsesprøve på Kunstakademiet. Clod Svensson sagde i tilstrækkelig grad god for det forelagte tegnemateriale. Han meddelte i et venligt og personligt brev den unge pige, at han gerne ville prøve

*Uden titel. 1968. Litogr. kridt. 47,5 x 98,5 cm. Museet for Thy og Vester Hanherred.
Motiv: Klitlandskab. Trædholm, Lodbjerg. Thy*

hende hen over to eller tre måneder. Hvis det så viste sig, at hun ikke var nogen kunstnerisk begavelse, ja så var hun en erfaring rigere og et håb fattigere, men sparet for mange sorger og bekymringer, som han udtrykte sig i brevet. Ellen Raadal var på det tidspunkt 17 år. Hun ville prøve sig selv og sine evner af. Den 15. november 1927 rejste hun derfor til København for at starte et forløb med tegneundervisning hos Clod Svensson, indtil videre med base i sin onkels hjem i Roskilde. Ellen Raadal bestod optagelsesprøven til Kunstakademiet i september 1928.

Studenterliv på Akademiet

Straks efter gik Ellen Raadal i gang med uddannelsen på Kunstakademiets Malerskole. I løbet af de 5 år, hun var elev, modtog hun undervisning af professorerne Sigurd Wandel, Ejnar Nielsen og Aksel Jørgensen. Ellen Raadal viste sig hurtigt at være uhyre arbejdsom, og hendes lærere anerkendte klart den flid og de evner, hun lagde for dagen. På det personlige plan opstod venskaber dels med hendes tegnelærer fra før akademitiden, Clod Svensson, dels med professor Ejnar Nielsen. Bl.a. tog Ejnar Nielsen i 1950'erne på et par maleophold i Thy, hvor

han den ene gang lejede sig ind privat i Krik og den anden gang boede på kroen i Doverodde. Disse ophold var kommet i stand i kraft af hans venskab med Ellen Raadal.

Studentertiden er som regel en periode, hvor der naturligt knyttes mange nye venskaber. Det gjaldt også i Ellen Raadals tilfælde. Gennem sit første år på Akademiet fulgte hun foruden dagundervisningen et ekstra undervisnings-tilbud på Sigurd Wandels aftenskole. Her gik hun sammen med ældre elever fra Akademiet. Det var bl.a. Alfred Simonsen, Kortz, Karl Bovin, Erik Raadal, Poul Henrik Jensen. En gang imellem blev hun inviteret med kammeraterne hjem til sammenkomst, når undervisningen sluttede hen på aftenen. Man samledes som regel i Erik Raadals lejlighed i St. Kongensgade 61. Ellen Raadal følte sig ved sådanne lejligheder mere som lyttende og iagttagende end egentlig deltagende gæst, når det gjaldt kammeraternes diskussioner, kortspil og øldrikkeri. Hun følte sig udpræget som novice og var på det tidspunkt også afholdsmand. Hen imod midnat brød hun op for at gå sin ensomme gang ad det natstille Strøg hjem til pige-pensionatet i Helgolandsgade, som hun selv har udtrykt sig omkring disse aftener.

Værten ved sammenkomsterne i St. Kongsgade 61 havde i øvrigt på Ellen Raadals første akademidag gjort sig bemærket på sin egen finurlige facon. De nye elever havde fået udleveret materiale hos skolebetjenten, og Ellen Raadal var netop i gang med at spænde gråt karduspapir over et tegnebræt ved hjælp af tegnestifter. Dette arbejde foregik på gulvet. Ellen Raadal må have talt med de omkringværende, mens hun kravlede rundt og målte, skar af og klemte tegnestifter i, for pludselig hørte hun en stemme oven over sig sige: "Sikke en sjov bette én. Er De fra Norge?" Ellen Raadal kiggede til siden og fandt et par kraftige ben i sportsstrømper og brune sko plantet foran hendes tegnebræt. Nu hoppede hendes øjne fra benene over det brune jægertøj op til det herligste ansigt med en sjov næse, der ligesom havde fået et lille tryk af en pegefinger på spidsen. Stemmens ejermand stod med sin shagpipe i hånden og venstre øjenbryn hævet op i panden. Øjnene spillede af lune. Det må have været thybomål, han havde forvekslet med norsk. Stemmen tilhørte Erik Raadal, som 12 år senere skulle blive hendes mand.

Blandt Ellen Raadals studiekammerater skal også nævnes den færøske maler Samuel Joensen-Mikines og Henry Heerup. Hun besøgte ved en enkelt lejlighed Henry Heerup og hans mor i Vanløse. Også Jens Søndergaard var en maler, Ellen Raadal kom til at stifte nærmere bekendtskab med. Det skete igennem Erik Raadal, og de to aflagde Jens Søndergaard og familien et besøg i hans sommerhus i Sdr. Vorupør omkring 1939 eller 1940.

Corner – hyldest til landskabsmaleriet og det jævne liv

En gruppe af Ellen Raadals kammerater og bekendte fra Akademiet var i starten af 1930'erne med til at danne kunstnersammenslutningen Corner. Det drejer sig om malere som Erik Raadal, Ejnar Nielsen, Karl Bovin, Victor Brockdorff, Ellen Krause, Poul S. Christiansen, Lauritz Hartz, Søren Hjorth Nielsen og Asta Ring Schultz, der i øvrigt blev en nær og livslang veninde til Ellen Raadal. De fleste af disse malere valgte for kortere eller længere perioder

at bosætte sig enten i hus eller leje sig ind hos husmandsfamilier i Odsherred. I den smukke, bakkede natur ud mod Sejerø Bugt ville de dyrke landskabsmaleriet. De ville søge noget jævnt og oprindeligt "i en tid, hvor skabagtigheden snart sagt er normen", som de skrev i det første Cornerkatalog i 1932. Her tænkte de især på de nye abstrakte retninger inden for malerkunst, som f.eks. Cobra-malerne stod for. Ellen Raadal var ikke medlem af Corner, men hun hørte retningsmæssigt og kollegialt til i gruppen af kunstnere, der yndede at drage til Odsherred for at male eller tegne og her leve det enkle liv. Hun var at finde ved Dragsholm i sommeren 1937, hvor hun må have været usædvanlig energisk, for på to og en halv måned udførte hun 126 tegninger.

Gift og skilt

Forinden var Ellen Raadal blevet gift, men også skilt igen. Hun havde i maj 1934 giftet sig i Reykjavik med den danske arkitekt Johannes Koldborg fra Herning, som i perioder boede og arbejdede i Island. Ellen Raadal tog i forbindelse med giftermålet et 6-måneders ophold i Island sammen med sin mand, hvor hun bl.a. portrætterede medlemmer af Altinget. Ægteskabet varede to og et halvt år.

Livet med Erik Raadal

Ellen Raadal giftede sig herefter i januar 1940 for anden gang, denne gang med studiekammeraten Erik Raadal, som var vokset op i Gjern ved Silkeborg. Ellen Raadal var for sine venner - og dermed også for Erik Raadal - "spilopmageren", deres "kære Thyerinde" og alles "Knop". Hun havde ikke set Erik Raadal siden studietiden. De to mødtes tilfældigt en dag i marts 1939, netop som hun var sprunget på en linje 10 ved Niels Juels statue. Og der stod han så foran hende: "Goddaw, bette Knop. Det er s'gu længe siden." Han var iført en mægtig overfrakke med halstørklædet snoet flere gange om halsen og hatten på snur. Så knyttede de tråden fra de ganske unge år og slap den ikke igen. De giftede sig på Københavns Rådhus og holdt en fest for deres mange kunstner venner på Sigfred Pedersens værtshus "Digterkroen"

Uden titel. 1969. Litogr. kridt. 100 x 200 cm. Sydthy Kommune. I deponering på Sct. Thøgersgaard i Vestervig. Motiv: Udsigt mod nord fra højene i Vestervig

med øl og stearinlys på bordet. Erik og Ellen Raadal forlod København og bosatte sig i Silkeborg i en lejlighed på Ravnholtsvej 8, 1. De to nygifte havde det rart sammen, deres hverdag var fyldt med arbejde, glæde, humor. Erik Raadal var en afholdt mand, også på sin hjemegn. En bekendt af hans familie kaldte ham for "en festlig fyr", en anden kaldte ham "en spasmer". Ægtefællerne havde også deres små kontroverser, for to kunstnere i samme lejlighed må selvsagt give anledning til kollegiale diskussioner. En tilbagevendende diskussion i kunstnerhjemmet her var af mere teknisk karakter: Horisontliniens placering. "Den skal op, langt op", sagde Erik Raadal. Han var fra Gjern, hvor bakkerne lukker for alt udsyn. "Nej, den skal ned" sagde Ellen Raadal, "helt ned, så man kan se, hvor man er henne. Som ved Vesterhavet..."

Men deres lykke skulle blive kort. I julen 1940 blev Erik Raadal pludselig syg. Han døde i januar 1941 af tuberkuløs meningitis.

Alene i Silkeborg

Herefter fulgte en vanskelig periode for Ellen Raadal med mange nedture. Hun blev boende i Silkeborg, hvor fælles venner fra ægteskabet med Erik tog sig godt af hende. Kunstnerisk kom hun dog i gang igen efter Erik Raadals død, og gennem årene 1941-45 kunne man

se hendes tegninger på flere større udstillinger. F.eks. udstillede hun i 1941 på Statens Museum for Kunst, i 1943 og 1944 var hun repræsenteret på Charlottenborgs Vinterudstilling med 24 tegninger på sidstnævnte. Hun knyttede sig i denne periode tæt til ægteparret maleren Asta Ring Schultz og museumsdirektør Sigurd Schultz, som hun korresponderede med og besøgte i deres hjem i København. Hun tog om sommeren hjem til Thy for at tegne. I sommeren 1942 opholdt hun sig i Lyngby i et lejet sommerhus sammen med maleren Ellen Bystrøm.

Men senere smilede lykken igen til Ellen Raadal. Hun blev mor til en lille dreng, Lars.

Kunstner og mor i Krik

Den 3. juli 1946 flyttede Ellen Raadal tilbage til sin hjemegn. Hun valgte at slå sig ned i Krik, hvor hendes forældre købte et hus til hende. Hermed var rammen skabt for et godt hjem både for hende selv og for hendes lille søn. Huset var desuden et godt valg i forhold til Ellen Raadals fortsatte kunstneriske udøvelse, velbeliggende som det var i den smukke natur omkring Krik. Kunstneren og moderen Ellen Raadal havde sit helt bestemte syn på, hvordan hun ville leve sit liv. Det var for hendes generation ikke altid det liv, en kvinde forventedes

Uden titel. 1971. Litogr. kridt. 50 x 100 cm. Privateje. Motiv: Fra Kobberø Bakker. Thy

at ville vælge. Men normer var på mange måder et fremmed begreb for Ellen Raadal, og i hvert fald ikke noget, hun var til sinds uden videre at følge. Jo, måske i det små, hvor hun som husmor i et lille samfund helst ikke skulle gøre sig uheldigt bemærket ved at overskride visse uskrevede regler. Rent og pænt skulle der være i hendes hus. Og det var der. Som hun selv sagde, så var grunden til, at hun blev accepteret i Krik den, at hun var en god husmor. Men hun valgte at forblive eneforsørger og holdt samtidig fast ved, at hun ville leve af sin kunst.

Og Ellen Raadal var helt sin egen. En farverig person. Hun kunne f.eks. på solskinsdage i Holstebro og Lemvigs gader omkring 1960 ses bevæge sig af sted i lyst antræk, iført clip-clappers på solbrune fødder og med en rød tulipanfarvet tyrker-fez på hovedet, med hastige og målbevidste skridt medbringende tegnebræt og ditto grej på vej mod et eller andet hus. Ellen Raadal tog nemlig ud som portrættegner og opholdt sig af den grund ofte flere dage i samme by. Men hun havde også temperament. Det kom til udtryk, når tingene f.eks. ikke netop levede op til forventningerne. Ved en bestemt lejlighed fjernede hun hele sin udstilling på Humlum gamle Skole, netop da den stod over for at skulle åbne, efter at gallerieieren kaptajn Fritz Schrøder havde gjort sit bedste med ophængningen! I andre sammenhænge kunne Ellen Raadal også handle usædvanligt. I

en periode lod hun sig f.eks. "sætte på aktier", hvilket gav arbejdsro.

Kampen for et levebrød

Kampen var hende i det hele taget ikke fremmed. Den havde hun god brug for hele sit liv. I Krik som i Silkeborg og København måtte Ellen Raadal samle al sin opfindsomhed og styrke for at klare dagen og vejen. Hun modtog af og til legater og fondsmidler og fik f.eks. i 1951 tildelt et rejselegat til Italien. Hun havde fra midten af 1960'erne salg af is og ugeblade fra hjemmet, og henover et par vintre sidst i 1960'erne underviste hun på aftenskolen. Ellers var det gennem sin tegning, hun skaffede sit levebrød. Udover det almindelige daglige tegnearbejde gav hun sig fra 1952 og til 1962 til at illustrere tidsskrifter, aviser, blade og bøger, bl.a. for tidsskriftet "Landet" og for skolebogsforlag. Ellen Raadal intensiverede fra 1952 portrættegningen og begyndte at tage ud at tegne på bestilling. Hun rejste med bus eller tog rundt i Jylland og boede ofte over flere dage i samme by, mens hendes søn blev passeret hos gode venner. Hun følte dog, at portrættegning var hårdt i længden. Det krævede stor psykisk anstrengelse, og hun trappede efterhånden ned med de mange portrætopgaver. Allerhelst tegnede hun landskaber.

Ellen Raadal var repræsenteret på de censurede Forårsudstillinger på Charlottenborg fra

1931 til 1959 med enkelte års overspring og var i 1938 og 1950 inviteret til at udstille på Charlottenborgs Efterårsudstilling. Hun deltog i talrige ikke-censurerede udstillinger som f.eks. på Statens Museum for Kunst, Aalborg Museum, Kunst- og Erhvervsudstillingen i Århus. Desuden havde hun mange separatudstillinger frem til 1984, bl.a. i Reykjavik, Thisted, Amtsgården i Skottenborg, Henning Larsens Kunsthandel i København. I 1984 havde hun den glæde at opleve en stor retrospektiv udstilling af sine tegninger i Vestervig, arrangeret af Sydthy Kommune.

Hun havde i perioden 1963 til 1973 eget udstillingsrum i hjemmet i Krik. Her blev hendes faste påskeudstillinger altid godt besøgt, og på en sommer kunne hun have op til 600 besøgende.

Ellen Raadal fik i 1975 tilbudt opgaven at udforme Sydthy Kommunes våben. Det sagde hun ja-tak til, men der skulle vise sig at ligge mange sten undervejs, som skulle fjernes, inden det lykkedes at nå til vejs ende med arbejdet. Ministerielle retningslinjer og uenigheder

mellem hende selv og indenrigsministeriets heraldiske konsulent var med til at skabe et frustrerende forløb for hende. Sydthy Kommunes våben er ikke desto mindre i dag et kendt og skattet symbol i Sydthy med "Ræven og Haren" som velgennemtænkt motiv. Ræven symboliserer Refs Herred, haren symboliserer Hassing Herred. I dag er brugen af våbnet desværre ikke længere aktuelt, da Sydthy Kommune er blevet en integreret del af Thisted Kommune.

At yde sit bedste

"Det er nu, jeg skal yde mit bedste" sagde Ellen Raadal på sin 70-års dag. Kravene, hun stillede sig selv, blev ikke mindre med alderen. På 75-årsdagen glædede hun sig dog allermest til foråret, hvor hun igen skulle ud på knallerten og finde nye motiver: "Ud at se og opleve, sidde med min blok. Det er livet for mig!"

Ellen Raadal lever ikke mere. Men det gør hendes kunst. Den er samtidig bærer af en kulturhistorie, som det er af betydning for eftertiden at bevare. En stor samling af Ellen Raadals tegninger ejes i dag af Heltborg Museum.

Ellen Raadal ved tegnebrættet i hjemmet i Krik. Litografier signeres. Foto: Christian Christoffersen 1983